

УДК 340.112

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.137>

ПРИРОДНИЙ ПРАВОЧИН НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ЛЮДИНОЮ СВОЇХ ВНУТРІШНІХ РЕЗЕРВІВ ГІДНОСТІ

Щербай І.,

*Навчально-науковий інститут**права, психології та інноваційної освіти**Національного університету «Львівська політехніка»**асистент кафедри ТПК*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0868-3411>

Щербай І. Природний правочин необхідності дотримання людиною своїх внутрішніх резервів гідності.

Філософії відомо, що між мікрокосмосом (людиною) і макрокосмосом (Всесвітом) існує природний правочин – умовний договір здійснення процесу життєдіяльності за певними правилами. Суть правочину зводиться до того, що природжена гідність людини повинна певним чином бути дотриманою. В саме метафізичне поняття гідності людини вкладений такий зміст, якого потребує Всесвіт. І якщо цих потреб Всесвіт не отримає, то це негативно відобразиться на його функціонуванні. Іншими словами, такі внутрішні резерви закладені в людині у формі гідності (які сумі прав і свобод) є метафізичним предметом природного правочину.

Актуальним питанням у контексті дослідження є дотримання людської гідності, оскільки про неї люди часто забувають. Дотримання є певним складником реалізації права. Реалізація норм права охоплює дотримання, виконання, використання та застосування. Саме через ці форми й відображається зміст реалізації норм права, який відіграє важливу роль у житті суспільства.

Дотримання людської гідності має місце у всіх сферах людської діяльності, адже людина повинна дотримуватися певних правил, які передбачені в тій чи іншій сфері її діяльності, що може стосуватись як сім'ї так і роботи.

Людська гідність також взаємопов'язана з дотриманням. Тож варто завжди пам'ятати, що всі ми повинні спільно дотримуватись людської гідності. Лише так ми зможемо досягти стабільності, що дуже важливо. Адже стабільність це впевненість в майбутньому.

Проте не варто забувати, що дотримання людської гідності є спільною метою громадян. Адже тільки разом люди можуть отримати бажаний результат і як показує історія якщо у людей є мета, вони можуть змінити все.

Варто також зазначити, що основним чинником дотримання є покіра. Адже саме завдяки тому, що людина підкоряється закону, дотримується заборон, і проявляється її дотриманість.

Ключові слова: дотримання, людська гідність, постулати, реалізація, покіра.

Shcherbai I. The natural reason for the need for a man to reserve his internal reserves of dignity.

Philosophy knows that between the microcosm (man) and the macrocosm (the universe) there is a natural transaction - a conditional contract for the implementation of the life process according to certain rules. The essence of the act boils down to the fact that the inherent dignity of a person must be respected in a certain way. The very metaphysical concept of human dignity contains such content, which the universe needs. And if the universe does not receive these needs, it will negatively affect its functioning. In other words, such internal reserves embedded in a person in the form of dignity (which is the sum of rights and freedoms) are a metaphysical subject of a natural deed.

Respecting human dignity is a relevant issue in the context of research, as people often forget about it. Compliance is a certain component of the realization of the right. Implementation of legal norms covers compliance, implementation, use and application. It is through these forms that the content of the implementation of legal norms, which plays an important role in the life of society, is reflected.

Observance of human dignity takes place in all spheres of human activity, because a person must follow certain rules that are provided for in one or another sphere of his activity, which may concern both family and work.

Human dignity is also interconnected with compliance. So we should always remember that we all must jointly uphold human dignity. Only in this way will we be able to achieve stability, which is very important. After all, stability is confidence in the future.

However, we should not forget that the observance of human dignity is a common goal of citizens. After all, people can get the desired result only together.

It is also worth noting that the main factor in compliance is humility. After all, it is thanks to the

fact that a person obeys the law, observes the prohibitions, and his compliance is manifested.

Key words: compliance, human dignity, postulates, implementation, obedience.

Постановка проблеми. Актуальним питанням у контексті дослідження є дотримання людської гідності, оскільки про неї люди часто забувають.

Стан дослідження. Дослідженням важливих питань, які стосуються дотримання займається чимало науковців та відомих людей, серед яких: С. Сливка, М. Кельман, В. Опришко, Ю. Козенко.

Метою статті є дослідження дотримання людиною своїх внутрішніх резервів гідності.

Виклад основного матеріалу. Впровадження постулатів та їх матеріалізацію у практиці людської поведінки (діяльності) суб'єктів права називають реалізацією норм права, тобто реалізацією виняткової правової поведінки. В ролі особливого правового процесу її можна розглядати з об'єктивного та суб'єктивного боку. Об'єктивний бік передбачає виконання правомірних дій у певні строки та терміни, чітко передбачені законом, а суб'єктивний – це ставлення суб'єкта до вимог законодавства і стан його волі в момент вчинення дій, що встановлюються законом [1, с. 164].

Реалізація правових норм завжди пов'язана із законною поведінкою людей, такою, що відповідає вимогам права. У деяких випадках це активні позитивні дії (виконання обов'язків, використання права), а в інших – це бездіяльність (утримання від незаконних дій). Різноманіття у здійсненні правових норм зумовлене різноманітністю змісту і характеру відносин у суспільстві, засобів регулювання у праві, специфікою змісту норм права, формою зовнішнього прояву поведінки тощо [2, с. 451].

На нашу думку, реалізація норм права – це позитивні та правомірні дії людей, які посилаються на людські цінності.

Категорія гідності підтверджує фундаментальну цінність особистості як людини загалом, як представника людства, визначаючи моральний еталон її самооцінки. Утвердити, відстояти або втратити свою гідність людина здатна лише в проекції власного індивідуального «Я» на загальнолюдські потенції, цінності й ідеали. Наскільки повно проявляється в конкретних діях особистості історично сформоване начало людяності як такої, наскільки людяними є її задуми і вчинки – такою є проблема людської гідності в аспекті морального самовдосконалення особи. Крім цього, проблема гідності проявляється і в дотриманні поваги до кожної людини, її людських прагнень і прав з боку інших людей та суспільства загалом [3, с. 226].

Дотримання онтологічно-правових догматів виражається в діях відповідно до природних зако-

нів, згідно з метафізичними парадигмами та онтологічними принципами буття, тобто в певних межах відображає звичну життєдіяльність. Людина загалом більше дотримується заборон, витримує їх та утримується від їх порушення, здійснює не діяння правопорушень, також пам'ятає про заборону здійснювати недозволені дії. Тобто вона не скоює того, що їй не дозволено. Правова система Всесвіту – це фіксатор дотримання догматів, яка формує покору, послух, тобто визнання в діях і думках законного авторитету Творця [4, с. 140].

Основним чинником дотримання є покора. Адже саме завдяки тому, що людина підкоряється закону, дотримується заборон, і проявляється її дотриманість.

Покорою є життєва позиція, форма сприйняття соціального суб'єкта, яка визначається залежністю від волі іншого суб'єкта. Покора – умова існування всіх соціальних інституцій (кожний соціальний порядок ґрунтується на визначенні певних цінностей та вияві покори щодо головних загальноприйнятих норм), особливо системи владних відносин. У філософській традиції проблема покірності трактувалась ще за часів Античності. Героїзм передбачав покірливе ставлення до власної долі, готовність гідно і жертвовно зустріти її веління. Водночас покора не передбачала пасивного очікування – за людиною (особливо за філософом) визнавалося право жити, демонструючи незалежність від обставин, зневагу до всього, свободу від страху, що хвилює і жахає пересічну людину (таку незалежність від обставин античні філософи визначали як атараксію) [5, с. 493].

Покора – це дотримання певних наказів, які надходять нам від Бога, родинних прохань батьків чи родичів, службових обов'язків, які пов'язані з нашою професією. Також не варто забувати і про прохання прохожих у допомозі, це також не менш важливий чинник покори. Під покорою варто розуміти дотримання законів, норм, передбачених державою.

Я вважаю, що покора також є одним із чинників буття. Адже саме в бутті проявляється покора, наприклад, у повазі до близьких, друзів, колег по роботі.

Філософи вважали буття надзвичайно широким значенням про світ і водночас твердили, що буття не залежить від людини; сучасні – розглядають людину як світ надзвичайного буття, а світ – крізь призму людської свідомості. І. Кант зазначав, що сам світ існує незалежно від свідомості, але оскільки світ, процеси й об'єкти світу пов'язані з людиною, то результати його усвідомлення невіддільні від людини. Онтологія – це центр антропологічних напрямів ХХ ст., духовно не ізольована людська свідомість, а духовне (свідоме і не свідоме) взятє в нерозривній єдності з людським існуванням. Цей новий зміст полягає в традиційному понятті Dasein (наявне буття, тут –

буття). У контексті екзистенціалізму, феноменології, персоналізму буття трактується не як шлях від *sein* – буття взагалі, як це зазначалось у класичній онтології, а обирається зворотний шлях – від людського *Dasein* до світу, який він бачиться людині і вибудовується навколо нього. Такий підхід вважається не тільки гуманістичним, але й реалістичним, у центрі якого ставиться людина, її свідомість, діяльність, умови самореалізації. На думку М. Гайдеггера, *Dasein* тлумачиться як особливе буття людини, особливістю якого є те, що воно здатне «запитувати» про себе самого і буття взагалі. Саме тому буття – екзистенція – фундамент, на якому повинно будуватись і доповнюватись буття як таке, що тісно пов'язане з поняттями «свідомість» і «матерія». Буття людини є продовженням існування природи, не випадково воно охоплює низку форм життя речей і станів: буття людини, буття суспільства, буття духовності (політика, наука, культура, право). Через категорію «буття» світ представляється як реальність, через єдність природи і людини, матеріального і духовного, об'єктивного і суб'єктивного. Найважливішими формами буття можна назвати простір, час, рух, які діалектично пов'язані між собою. Фундаментальними визначеннями простору і часу є визначальні форми перетворення дійсності, спілкування і діяльності, формами відтворення й оновлення буття і життя людей, які є основою для нормативної регуляції людської взаємодії, що визначає ритм пізнавальної і праксеологічної діяльності, тримає в собі важливе когнітивно-теоретичне і соціально-ціннісне навантаження [6].

Тому можна зазначити, що саме через буття і формується філософська картина світу. Адже буття людини – це продовження природи, дійсність, через єдність природи з людиною. Буття – це певна гармонія у світі добра і зла. А покора є тим чинником, який додає гармонії, адже якби люди не були покірними, у світі настав би хаос та непорозуміння.

Покірність не може бути пов'язаною і з примусом, і з переконанням, а тільки із внутрішнім розумінням, з вірою, з довготривалим зв'язком, а також з праведним життям. Штучна покірність не може принести дотримання природних юридичних норм у повному розумінні, проте вона імітує правопослушність у явній видимій формі. Передувати послушності має почуттєво-мисленнєва слухняність, прагнення, яке допомагає дотриманню життєвих обітниць. Проблема постає в підпорядкуванні абсурдним квазінормам та наказам. У такій ситуації здається, що завжди дотримання вказаних норм буде мудрою дією чи бездіяльністю, тому послух доволі часто спричиняє страждання, втрати і загальні розчарування. Слід зазначити, що в будь-якому випадку покірність не вимагає безпосереднього контролю і виступає як своєрідна саморегуляція поведінки у вигляді звичок та

внутрішніх спонукань, на які націлені інтереси канонічного послуху. Інтереси канонічного дотримання, канонічної покори однаковою мірою мають стосунок до іншої людини та до себе. Навіть дотримання догматів в ім'я іншого має вищу цінність, оскільки природне і надприродне право спрямоване на життя для інших, охорону й допомогу чужим. Тобто дотримання законних інтересів своїх чи чужих є природно-правовим догматом, оскільки кожна людина має право на власні інтереси, які необхідно реалізувати і часто за допомогою інших. Таке дотримання благодійної догми, врахування прав і законних інтересів інших людей, збалансування між своїми правами і свободами та правами і свободами інших людей, а також соціальних інтересів інших, іноді вимагає взяття до реалізації неможливого, навіть суперечливого їхнім інтересам, щоправда, потрібно докласти зусиль для можливо-го вирішення людських доль [4, с. 140-141].

Покору можна класифікувати на природну та дисциплінарну. Під природною покорою варто розуміти стихійні явища, які є незалежні від людини, і людина змушена їм коритися. Під дисциплінарною покорою можна розглядати судову систему, адже людина незалежно від своєї покірності відбуває покарання. Проте необхідно дотримуватись покори, щоб у Всесвіті панувала гармонія. Адже тільки тоді, коли добра буде більше, аніж зла, – буде стабільність. Проте покора не завжди є позитивним явищем, адже існує покора безглуздим законам, квазінормам. У такому разі покора буде негативним явищем, яке призведе до лиха.

Дотримання онтологічно-правових догматів є формою свідомої правової поведінки і правопослушності. Воно мусить мати характер суворості, має бути зміцненим, активним й не обов'язково помітним, що в перспективі може перетворитися на мимовільне, що свідчитиме про високий рівень духовності. Не є бажаною пасивність дотримання онтологічних і правових догм, оскільки приносить небагато користі соціальній меті і значущості [4, с. 141].

Людська гідність – це абсолютна цінність суспільства, яка властива людині як істоті впродовж усієї історії свого розвитку та існування. Людський розвиток сам по собі неможливий без визнання людини як вищої соціальної цінності, що визначає необхідність поваги до неї, а отже, поваги до її гідності і прав. Повага людської гідності має характер відносин, що засновані на нормах права і моралі, базуються на принципах свободи та взаємної відповідальності між державою, суспільством і людиною, між різними особами і соціальними групами [7, с. 7].

Людська гідність тісно взаємодіє з дотриманням. Прикладом такої згрупованості стала Революція гідності в Україні. Саме завдяки їй люди зблизились, почали пишатись тим, що вони українці, що дуже важливо в наш час.

Революція гідності та післямайданні процеси почали згуртовувати громадян, стали потужним поштовхом до пробудження національної самосвідомості та національної гордості. Вишиванки набули популярності і стали для різних верств населення модним брендом, День Конституції і День Незалежності стали загальнонародними святами. Українці усвідомили себе громадянами своєї держави, що мають вплив на події, які відбуваються в державі, і можуть ним скористатися. Загальноукраїнська ідентичність набуває ознак громадянської ідентичності, і це передбачає не тільки усвідомлення себе громадянином, але й проявлення активної участі в управлінні своєю країною [8, с. 65].

Розкриємо нормативні уявлення про суть громадянського суспільства. Згідно з визначенням відомого німецького філософа І. Канта, у такому суспільстві кожна людина є абсолютною цінністю, якій властива гідність, вона не може стати засобом реалізації якихось планів. У громадянському суспільстві людина має створювати власне життя самостійно, своїми силами і нести відповідальність за особисті дії. Задоволення інтересів громадян та їхній правовий захист мають стимулювати людей до самовдосконалення, а свобода громадян має забезпечуватись правом, яке слугує умовою і гарантією гідності людини [9, с. 34].

На думку Ю. Козенка, для дотримання характерно утримуватися від певних дій, які заборонені правовими нормами. Саме дотримання виступає тією формою реалізації правової норми, що відображає себе в узгодженні людиною правової поведінки з нормами-заборами. Характерною її особливістю є пасивна поведінка, тобто утримання від вчинення дій, які заборонені нормою, виконання правової заборони [10, с. 41].

Спираючись на Конституцію України, можемо сказати, що дотримання чітко виражається в деяких статтях. Наприклад, у статті 64 зазначено, що права та свободи людини можуть бути обмеженими. Тому людина попри те, що дотримується своїх конституційних прав, є в деякій мірі обмеженою в них.

Відповідно до статті 64 Конституції України, обмеження конституційних прав і свобод людини не може бути абсолютним і має свої хронологічні, процедурні та, врешті, предметні межі. По-перше, обмеження прав людини завжди є тимчасовим і обов'язковим заходом чи мірою, що застосовується у виняткових випадках; по-друге, обмеження конституційних прав і свобод здійснюється лише в чітко визначеному порядку і встановленим колом суб'єктів, будь-які інші спроби обмежити права і свободи людини є незаконними і спричиняють юридичну відповідальність. По-третє, Конституція України передбачає вичерпний перелік прав людини, які не можуть бути обмежені за будь-яких обставин. Ідеться, зокрема, про права і свободи,

передбачені статтею 24 – рівність перед законом конституційних прав і свобод громадян; статтею 25 – право на надання громадянства; статтею 27 – право на життя та захист свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних зазіхань; статтею 28 – право на повагу до гідності; статтею 29 – право на особисту недоторканність та свободу; статтею 40 – право подавати індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів; статтею 47 – право на житло; статтею 51 – право на шлюб при вільній згоді жінки та чоловіка; статтею 52 – право на рівність дітей у своїх правах незалежно від їх походження; статтею 55 – право на захист прав і свобод у судовому порядку; статтею 56 – право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування моральної та матеріальної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень; статтею 57 – право знати свої права і обов'язки; статтею 58 – право не відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення; статтею 59 – право на правову допомогу; статтею 60 – право на невиконання явно злочинного розпорядження чи наказу; статтею 61 – право не бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; статтею 62 – презумпція невинуватості; статтею 63 – право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом, право підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного на захист. Разом із тим Конституцією і законами України передбачається можливість нетривалих у часі певних обмежень прав громадян з підстав, які передбачені Конституцією України. Наприклад, у визначених статтями 30–32 Конституції України випадках, при проведенні оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства вказаними конституційно-правовими нормами дозволяється обмежувати конституційні права щодо недоторканості житла, телефонних розмов чи іншої кореспонденції, таємниці листування, невтручання в особисте життя. Заходи, які пов'язані з короткостроковим обмеженням таких прав, здійснюються в порядку та на підставах, передбачених законом. У визначених законодавством випадках можливе застосування обмеження права на свободу пересування, вільний вибір місця свого проживання для осіб, що перебувають в Україні на законних підставах, а також на право вільно покидати Україну, перетинаючи її кордон [11].

Висновки. Отже, дотримання людської гідності є досить актуальною проблемою в наш час, яка

пов'язана з багатьма чинниками нашого життя, що певною мірою впливають та взаємопов'язані з нею. Серед них і конституційні, і кримінальні норми. Проте дотримання найбільш взаємопов'язане з покорою та гідністю людини. Адже покора – це і є дотримання певних наказів, які надходять від керівників на роботі, батьків дома, прохання друзів тощо. Під покорою варто розуміти дотримання законів, норм, передбачених державою. Людська гідність тісно взаємодіє з дотриманням, проте не варто забувати, що дотримання людської гідності є спільною метою громадян. Адже тільки разом люди можуть отримати бажаний результат. І тільки, коли всі будуть спиратись на норми людської гідності у правовій життєдіяльності, ми здобудемо бажаний успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пилипенко В.Е. Соціальна регуляція трудової поведінки (соціологічний аналіз). Київ, 1993. 294 с.
2. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: методологічні проблеми розвитку та системний аналіз: монографія. Тернопіль: Тернограф, 2007. 152 с.
3. Малахов В.А. Етика: курс лекцій. 3-тє вид. Київ, 2001. 384 с.
4. Сливка С.С. Проблеми філософії права: навч. посіб. Київ: Ліга-Прес, 2014. 160 с.
5. Заблоцький В. Покора. *Філософський енциклопедичний словник* / В.І. Шинкарук (голова редкол.) та ін.; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наук. ред.); І.О. Покаржевська (худ. оформл.). Київ: Абрис, 2002. 742 с.
6. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: монографія. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. 272 с.
7. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Репринтне видання у 4-х томах. Нью-Йорк., 1995. Т. 1. 294 с.
8. Політичні механізми формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві: монографія / Т.А. Бевз, О.О. Зорич, А.А. Зуйковська та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 296 с.
9. Опришко В.Ф., Шульженко Ф.П., Шимон С.І. Правознавство: підручник / за заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. Київ: КНЕУ, 2003. 767 с.
10. Козенко Ю.О. Норма права та її реалізація – модель і матерія правової поведінки. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Сер. юридична*. 2015. Вип. 2. С. 33–42.
11. Конституція України. Науково-практичний коментар. 2011. URL: <https://textbook.com.ua/pravo/1474610935/s-4?page=63>.